

MARGRETE AHLEFELDT

AF

HANS H. FUSSING

Blandt de mange holstenske adelsmænd, der gennem hoffet og militærtjeneste kom ind i Danmark og så ved et ægteskab knyttedes til den danske adel, var også ASMUS AHLEFELDT til Nøer, der 1602–08 var hofjunker hos Christian IV. og senere gjorde tjeneste som ritmester under Kalmarkrigen, hvor han vistnok faldt for Elfsborg 27. maj 1612¹. Vistnok samtidig med at han forlod hoftjenesten, blev han ca. 1608² gift med KIRSTEN BILD, der bragte ham Rygaard i Gudme herred i medgift, en gård som hendes fader NIELS BILD i sin tid havde fået med hendes moder MARGRETE URNE. Allerede 1611 var Kirsten Bild død, og ægteparrets tre døtre VIBEKE, f. c. 1608, MARGRETE, f. c. 1610, og ANNA, f. 1611, blev således allerede som ganske små forældreløse. De tre småpiger blev opdraget hos deres morforældre på Ravnholt, men da mormoderen fru Margrete Urne døde i 1620, kom i al fald den yngste til sin moster ANNA BILD, gift med OTTO BRAHE til Næsbyholm, og hun blev åbenbart stærkt knyttet til onklen, som hun og hendes mand HENRIK LANGE besøgte på dødslejet³.

Niels Bild var værge for sine datterdøtre og fik i 1613 nogle av deres fars efterladte ejendele, der stod på Ravnholt og Lindholm, registreret⁴. Da hans hustru døde beskikkedes LAVE URNE til børnenes værge under skiftet, men da han selv døde i 1622 var det meget vanskeligt at finde en blodsbeslægtet mand, der naturligt skulle være værge for dem, idet ingen av deres fædrene frænder var bosat i landet. Foreløbig beskikkedes TØNNE FRIIS til Hesselager⁵, men da skiftet efter Niels Bild var avsluttet, overdroges værgemålet til OTTE BRAHE⁶. Han var ikke blodsbeslægtet med dem og ville åbenbart nødigt have besværet, bl. a. fordi han var beskæftiget med et andet værgemål, så formynderskabet gik strax over til børnenes „nære slægtning“ CLAUS DAA til Ravnstrup⁷. Han på sin side kunne nu med nogen ret sige,

at det var så som så med det nære slægtskab, idet hans mormors broder Evert Bilds sønnedatter var de tre børns mor. Han blev da også fri, og HARTVIG BILLE til Damsgaard fik påbud om at påtage sig værgemålet⁸, skønt han ikke ses at være beslægtet med børnene, og han havde det indtil Vibeke Ahlefeldt blev gift med HANS KAAS til Lindskov i 1627, da værgemålet overgik til ham.⁹ Denne stadige skiften væрге har næppe været til gavn for jomfruernes økonomi, der alle dage var og blev elendig. Selv om de havde arvet noget løsøre, hvoriblandt der fandtes guld og perler¹⁰, og Rygaard, der med gods sattes til 625¹/₂ td. hk. i 1625, havde de også overtaget passiver, for da der 1623 var tilfaldet dem en stor gæld, formentlig efter morfaderen, fik værgen lov til at sælge av deres gods, for at de kunne få fast bund under fødderne¹¹. En anden vanskelighed for værgen var, at hans myndlinge havde noget gods i fællig med Otte Brahe, og dette måtte ordnes ved et mageskifte¹². Hartvig Bille fik i 1624 en kort fritagelse for værgemålet¹³, mens han skulle tage sig av jomfru Lisbeth Friis' sager, men da hun var blevet sin egen væрге, måtte han igen i 1625 overtage hvervet¹⁴ fra JOHAN FRIIS til Ørridslev, der midlertidig havde overtaget det¹⁵. I 1625 måtte Hartvig Bille tage stilling til, om et av fru ELLEN MARSVIN ønsket mageskifte med jomfruerne ville være gavnligt for dem, men det kan ikke ses, om mageskiftet da fandt sted¹⁶.

Imidlertid havde de tre pigebørn nået en sådan alder, de var i 1626 henholdsvis 18, 16 og 15 år, at man mente, de kunne have glæde av de ædelsten, guld og perler og de fløjls-, silke- og klædesklæder, de havde arvet, og som ved værgemålets overtagelse var udleveret værgen av børnenes mostre fru ANNA og fru JYTTE BILD, og han fik da lov til at udlevere dem disse ting, som de behøvede til deres stand, mod deres egen kvittering, og de to mostre skulle sørge for, at intet av tøjet „forkommes unødigt“ til jomfruernes skade¹⁷.

Året efter blev Vibeke Ahlefeldt 27. maj gift med HANS KAAS til Lindskov, og arven efter deres forældre skulle da skiftes mellem dem, og under skiftet skulle HENNING VALKENDORFF til Glorup være væрге for Margrete og JOHAN FRIIS til Ørridslevgaard væрге for Anna Ahlefeldt¹⁸, men de blev hurtigt ombyttet med henholdsvis CLAUD BROCKENHUUS til Søndergaard og FREDERIK MARKDANNER til Rønningesøgaard. Under skiftet måtte Hartvig Bille avlægge regnskab for sine fem års værgemål til to av kongen beskikkede adelsmænd¹⁹.

Allerede 1629 døde fru Vibeke Ahlefeldt, og på det langvarige skifte efter hende var Otte Brahe til Næsbyholm og ANDERS BILLE

til Damsbo værger for de to søstre²⁰. Imidlertid havde Hans Kaas 1630 forsøgt at blive fri for værgemålet, men det lykkedes ikke²¹, før de to jomfruer i 1632 fik bevilling til at være deres egne værger²², og efter hans død i 1632 kom de i strid med hans arvinger om hans værgemål²³, og samtidig opstod der strid mellem dem og Hartvig Bille om hans administration av deres sager. Disse stridigheder var meget langvarige, og deres resultat kendes ikke, men de har næppe været til gavn for jomfruernes økonomiske forhold. Hele værgemåls-historien giver et godt indtryk af, både hvor vanskeligt stillet adelige jomfruer uden nære mandlige slægtninge var, og hvor omhyggeligt kronen søgte at hjælpe dem, men når de to unge piger så hurtigt kom i bundløs gæld, kan det skyldes, at deres pengesager ikke har været under en fast og omhyggelig administration under deres mindre-årighed. Det skulle imidlertid hurtigt blive rent galt, da de selv overtog deres pengesager.

Foreløbig fik Anna Ahlefeldt bevilling til at foretage et mageskifte for at få noget gods, der lå belejligere for Rygaard, men hendes nærmeste værge – uvist hvem – skulle medunderskrive skødet og sørge for, at hun ikke led skade²⁴. Hendes søster Margrete fik året efter 1634 en bevilling til mageskifte med fru Ellen Marsvin på lignende vilkår²⁵. Da Anna Ahlefeldt 18. januar 1635 blev gift med HENRIK LANGE til Fuglsig, var hendes pengesager imidlertid i en så slet tilstand, at han søgte om at måtte sælge så meget af hendes gods, at hendes gæld ikke blev dem „overmægtig“, idet han havde måttet optage lån for at istandsætte Rygaard, der var forfalden, og til rostjenestebetaling og udstyr, da han selv intet ejede, og dette bevilgedes ham, dog under forudsætning av samtykke fra Johan Friis²⁶. Det synes nu aldrig at være lykkedes Henrik Lange at få saneret sin hustrus og hendes søsters økonomi. Vibeke Ahlefeldts søn NIELS KAAS arvede efter sin mor part i Rygaard²⁷, men overdrog i 1648 ved gavebrev gård og gods til Henrik Lange, mod at denne overtog en del gæld²⁸. Deres mellemværende kan nu ikke være blevet endelig avgjort, for 27. marts 1653 indgik de en overenskomst om²⁹, at da Henrik Lange havde betalt omtrent 7000 rdl., som var Margrete Ahlefeldts gæld, skulle han og hans hustru på livstid bruge og beholde Rygaard, når de samtidig beholdt Margrete Ahlefeldt hos sig på livstid, og efter alle de tre nævntes død, skulle godset ubeskåret tilfalde Niels Kaas. Anna Ahlefeldt døde 1655 og Henrik Lange 1671, men allerede inden må Niels Kaas have overtaget Rygaard, som han 1669 solgte til NIELS BANNER, der strax pantsatte den til PEDER

PEDERSEN LERCHE, og han overtog gården til ejendom i 1670 og ejede den ved sin død 1683.

Når Anna og Margrete Ahlefeldt var kommet i økonomisk uføre, skyldtes det nu især, at de, såsnart de var blevet deres egne værger, havde kastet sig ud i hæmningsløse indkøb hos kræmmere og købmænd, således at de i løbet av det ene år 1633 havde oparbejdet en gæld på *mindst* 4726 rdl., hvad der var væsentlig mere, end deres jordejods var værd. Når nogle av kreditorerne, der havde særdeles vanskeligt ved at få deres tilgodehavender, jamrede sig stærkt til kongen, glemte de at tænke på, at de havde vist en overordentlig let-sindighed ved at give de to unge piger så udstrakt kredit. En borger i Odense MATTHIAS DIRCKSEN ISENKRÆMMER havde overladt dem kramvarer for ikke mindre end 1600 sldl. Herfor havde de delvis givet ham en obligation, mens resten fremgik av hans regnskabsbøger, hvis pålidelighed ikke anfægtedes. Købmanden døde, og hans enke ANNE henvendte sig gang på gang til Henrik Lange om betaling. Samtidig kom en anden Odenseborger KNUD LAURIDSEN med sine krav, og Henrik Lange tilbød dem at betale, „om de ville give ham nogen kort respit“, idet han dog først mente at kunne avdrage gælden til Anna s. Dircksens i løbet av fire år, men til gengæld ville han give hende rente av pengene. Det ville kreditorerne nu ikke gå ind på, og de klagede til kongen, der sendte ham flere breve om at bringe sagen i orden, men da han i februar 1636 hævdede, at han allerede havde måttet betale 3793 rdl. av deres gæld til kræmmere og købmænd og syntes, at dette var „en nødvendig gæld“, ville han kun betale, hvad han måtte blive domt til. Sin hustrus part av gælden ville han nok betale, men med hensyn til svigerindens mente han, at „der er flere interesseret end jeg“. Hermed må han formentlig have ment, at også hendes neveu, den da umyndige Niels Kaas, skulle deltage i betalingen³⁰. Hvordan det gik med avbetalingen, kan ikke ses, men gælden var endnu ikke avviklet i 1645, da der udnævntes kommissarier til at forlige eller dømme i sagen mellem Henrik Lange og Matthias Dircksens arvinger samt endnu en borger i Odense, JESPER HANSEN³¹. Iøvrigt synes Henrik Lange ikke ubegrænset at have kunnet disponere over sine ejendele, for i 1647 stod en del av hans breve vedrørende Rygaard under forsegling på gården, så da han skulle bruge dem, fik to adelsmænd ordre til at bryde seglet, udlevere ham det nødvendige og igen forsegle resten³². Det er forståeligt, at kronen ikke turde overlade jus patronatus til Langaa til en mand der stod på så svage fødder, sådan som han i 1648 begærede det³³.

Blandt Margrete og Anna Ahlefeldts kreditorer var en købmand i Nyborg HANS KUHLMANN³⁴, hvem de skyldte 542 sldl. 16 sk. i 1634. Da han 27. maj 1633 sammen med sin hustru ANNA THOMASDATTER fik tinglæst skøde av Christen Clausen på en gård på torvet i Nyborg, kaldes han „sitzhaftig på Rygaard“³⁵. Dette plejer at betyde, at den pågældende er forpagter, og det er også muligt, men snarere har han opholdt sig på gården av andre grunde og har derfra drevet sin handel, i al fald er Langaa, den nærmest Rygaard liggende landsby, det sted, hvor han har haft sine fleste debitorer, i alt 17 bønder, mens han i det blot få kilometer derfra liggende Ellerup havde 9 skyldnere og i ingen anden landsby over fire. Hans kunder var – for så vidt som deres bopæl med sikkerhed kan konstateres – praktisk talt alle bønder eller husmænd. Et par præster, en degn og fem borgere, hvorav een i Svenborg og de øvrige i Nyborg, var undtagelser, og bønderne boede vistnok alle i den østlige del av Vindinge, Gudme og Sunds herreder, fra Ullerslev i nord til Skaarup i syd og bortset fra en enkelt i Birkum boede ingen vestligere end en linje Ferritslev – Gislev – Holmdrup. Een kunde boede dog på Langeland. Indenfor dette forretningsområde lå Rygaard centralt, således at enhver kunde kunne nås med hest og vogn på en dag. Han synes fortrinsvis at have handlet med landbrugsvarer: rug, havre, ærter, hø, gæs og høns og dertil kom sild, mursten og en enkelt gang jærnredskaber. Bønderne har ofte betalt med varer, især hø og havre. Hvis han i 1634 har haft noget varelager, har det i al fald ikke ligget i hans gård i Nyborg, for her fandtes kun på loftet 3 td. rug og 4 skp. malt, som vel har været til hans husholdning.

Hans Kuhlmann har formentlig været tysker, men udover købet av den nævnte gård i Nyborg har det ikke været muligt at finde andet om ham, end hvad der kan oplyses ved hjælp av registreringen av hans bo. Han var gift med ANNA THOMASDATTER, og der var flere børn i ægteskabet, og han kaldes ved registreringen tidligere borger i Nyborg. Mest oplysende er hans lille bibliotek på 18 bind, på dansk to religiøse bøger og tre juridiske, på tysk to historiske værker og elve religiøse, men selv det kendskab til lov og ret og den religiøse indstilling, som dette tyder på, har ikke forhindret ham i at bortføre Margrete Ahlefeldt i marts eller først i april 1634.

Grunden må have været en forelskelse hos begge parter. Det kunne ganske vist tænkes, at Hans Kuhlmanns gældskrav på Margrete Ahlefeldt havde medført, at han praktisk talt havde „købt“ hende, men det må anses for usandsynligt, for dels var hans krav

på begge søstrene tilsammen – ca. 450 rdl. – langt fra det største, dels var risikoen for hende både økonomisk og socialt meget stor, og han måtte være klar over, at han ved at forføre en adelsjomfru simpelthen var moden til henrettelse. Efter loven skulle den ikke-adelige, der belå en adelig frue eller jomfru straffes på sin hals, og rømte han, var han æreløs og ingen måtte tage ham i sin tjeneste. Adelsdamen slap noget billigere, men hendes værge skulle dog holde hende fængslet på livstid, beslaglægge og nyde alt hendes gods, der efter hendes død skulle tilfalde hendes rette arvinger eller ægte børn³⁶.

Hvorhen parret flygtede kan ikke ses, Tyskland er vel det sandsynligste, og han forsvandt. Da han blev dømt in absentia 1635 14/9 ved Nyborg byting, mente anklageren at vide, at han havde fået børn med Margrete Ahlefeldt, men om det beroede på virkelig viden eller blot var et rygte, kan ikke avgøres, og i al fald vil det, medmindre der er tale om tvillinger, have været vanskeligt for parret at have fået flere børn i tiden fra deres flugt i marts-april 1634 til stævningen mod ham blev læst ved Fynbo landsting 29/7 1635³⁷. Dommen gik iøvrigt kun ud på hans hovedlods fortabelse til kongen og byen, ikke på henrettelse, hvad der for så vidt var naturligt, som man kunne få fat på hans aktiver, men ikke på hans person, idet hans bo allerede 5. april 1634 var blevet beslaglagt og registreret. Hvordan man indenfor den bortrømte jomfrus kreds har set på sagen, kan man så nogenlunde regne ud, og den må have vakt en vis opsigt, for Otte Brahe skrev 21/12 1634 til kansleren Christian Friis, at denne utvivlsomt havde hørt, at Margrete Ahlefeldt „har sig desværre forset og draget av landet“, så hun nu er „qvasi civiliter mortuat“³⁸.

Hans Kuhlmanns bo blev, som nævnt, „strax efter at han var bortrømt med en adelsjomfru“ beslaglagt 5/4 1634 og i dagene 16.–18. juli blev det registreret, men den endelige opgørelse fandt først sted 29. juli 1638. Det største aktiv var gården på torvet i Nyborg med tilliggende jorder i bymarken og græsning i den nye kohaue til to køer, alt vurderet til 600 sldl. Da gården blev synet 1/3 1636 var Anna Thomasdatter med sine børn flyttet ud til landsbyen Langæble, og det er måske fordi den havde stået tom nogen tid, at den var temlig bygfældig, især var det galt med staldens tag, der var så hullet, at tømret havde lidt skade av vand, så noget var helt råddent, og et halvtagshus ved siden av „står på held og er færdig at nederfalde“. Andelen i bymarken var kun ringe, nemlig fire skæpper bygland³⁹. Løsoret var allerede blevet registreret i april 1634,

og det gjorde som helhed et beskedent og noget luvslidt indtryk. Der var kun to sølvskeer – 3 rdl. – men dog 20 tinfade, 26 tintallerkner, en tinvinpote, en del andre tingenstande og et ret beskedent køkkenudstyr av kobber. Mellem de ikke særlig talrige møbler var enkelte ting av lidt fornemmere karakter: et „pernellit“ egeskab med lås, tre små „formalede“ hjortehoveder, et lille forgyldt spejl og, naturligt nok for en købmand, et jærnbundet egeskrin i den store stue og i et kammer to andre jærnbundne skrin. Der fandtes et forslidt sejerværk og sex senge – hvoraf to himmelsenge – med mange sengeklæder og en del hynder til bænkene. Han havde tre bøsser, et bandoler og en harnisk med tilbehør, et gammelt „hattefoder“ og en gammel hvid fyrrekiste til at „lægge et lig udi“, og endelig var der i gården fire køer. Skønt der meget ofte anføres, at bohavets genstande var gamle eller slidte, var der dog så mange forskellige ting, at værdien av det he. kunne sættes til 406 sldl. 10 sk.

Som nævnt havde Hans Kuhlmann nogle bøger, og selv om de ikke alle kan identificeres med sikkerhed, giver de dog et billede av hans interesser. De vurderedes til sammen til $10\frac{1}{2}$ sldl. 12 sk. og benævnedes således: 1. en gammel lovbog, 2. en gammel dansk bønnebog ved Johannes Spangeber, 3. en ny mandatbog, 4. en tysk historiebog, 5. en formularbog av Niels Helvad, 6. en tysk postil in fol. ved Georg Zaricoweza, 7. en tysk historiebog in fol. av D. Adam Henrik Petri, 8. Luthers postil på tysk in fol., 9. en tysk postil in 4° av Paul v. Eitzen, 10. en tysk bønnebog in 4° av Andreas Musculus, 11. Der gyllende Sendtschreiben av Egidius Albert., 12. en tysk bønnebog in 8° av Joachim Schröder, 13. en tysk bog in 8° Kinder gärdechen ved Michael Boch, 14. G. T. in 8°, meget gammel, 15. Luthers bønnebog in 8° på tysk, 16. en liden tysk bog om døden in 12°, 17. Wunder Zeychen in 8° ved Jac. Finckel, 18. en gammel tysk bønnebog in 12°⁴⁰.

Da løsoret registreredes boede Anna Thomasdatter endnu i gården, hvorfor der da også var nogle fødevarer: både en td. toskillingsøl og en td. dagligt øl, en slump sild i een halvtønde og adskilligt slags saltet mad i en anden og to sider grønt flæsk. Hun synes ikke selv at have taget sig meget av at spinde og væve, for vel fandtes der to gamle rokke og en gammel væv, men de stod på det øverste loft.

Den tredie gruppe av aktiver var hans udestående fordringer, der fremgik av hans to regnskabsbøger, og foruden de før nævnte bønder var der en student HENRIK NIELSEN HOMMELGAARD, der i 1633 havde udstedt et gældsbevis på 30 sldl., en forhenværende for-

stander på Gråbrødrekloster i Odense, præsten i Gudme hr. CLAUS NIELSEN, hr. HANS GAMALIELSEN i Gudbjerg, hans kollega i Langaa hr. LAURIDS NIELSEN, degnen i samme by, en skriversenke på Oven-skov i Svindinge, fru JYTTE BILD, der havde fået 1000 mursten og endelig de to jomfruer på Rygaard, hvis gældsposter fyldte 16–17 sider og udgjorde 542 sldl. 17 sk. i den ene regnskabsbog og 800 sldl. i en anden. I alt opgjordes aktiverne til 1313¹/₂ sldl. 15 sk. + jomfruernes gæld, som byfogeden holdt for sig og åbenbart ikke har regnet med at kunne få inddrevet. Med hensyn til bøndernes gæld, som opgjordes til 270 dl. mente han, at da de stod hos „nogle fattige forarmede bønder på landet“, hvorav en del endda svor på, at de intet skyldte, så var dette aktiv meget usikkert, og i juli 1638 havde hidtil intet været at bekomme. Det ser nu ikke ud til, at han har været særlig energisk for at få pengene ind, for i Gudme herreds ting-bog findes intet eksempel på, at han har søgt at inddrive gælden ad rettens vej.

Heroverfor var der passiver til et beløb av 948 sldl. 4 sk., det meste var krav fra ni borgere i Nyborg, men desuden krævede fire bønder i Langaa nogle små beløb, kirkeværgerne i Frørup og Langaa krævede på kirkernes vegne henholdsvis 136 og 56 sldl., så formentlig har Hans Kuhlmann avkøbt dem tiendekorn, som han ikke havde betalt, og endelig skyldtes der 202 sldl. til den ovennævnte købmand Matthias Dirksen i Odense. Overskuddet var formelt 366 dl., hvorav halvdelen var den forladte hustrus, og resten skulle deles lige mellem byen og kongen, men da så meget var uerholdeligt fik kongen kun 23¹/₂ dl. 29 sk.⁴¹.

For at dette beløb nu kunne inddrages, måtte Hans Kuhlmann dømmes, og han blev da forgæves stævnet for landstinget på sin bopæl, og 14. september 1635 krævede byfogeden ham i Nyborg dømt for sin overtrædelse av recessen og gårdsretten, og han fik ham da også for hans „grove forseelse“ dømt efter påstand til hovedlods fortabelse, da ingen mødte for ham, og hermed forsvandt han fra vor synskreds⁴².

Akternes billede av Hans Kuhlmann er så sløret, at der er et vidt spillerum for fantasien, men man får dog indtryk av en ganske driftig mand med visse åndelige interesser, der er blevet slået helt over ende av en stor lidenskab, som har fået ham til at svigte hensynet til kone og børn og til at indlade sig på et eventyr, der rummede risiko for liv og ejendom og førte den, der havde grebet hans hjerte ud i en fuldstændig usikker tilværelse. Om det har bragt ham

og Margrete Ahlefeldt nogen lykke og glæde, kan vi ikke vide, men sorg og skam bragte eventyret deres familie, ja vel for hans børns og hustrus vedkommende den rene elendighed, og som en forpjuasket fugl vendte Margrete Ahlefeldt tilbage til sin rede.

Imidlertid skulle Henrik Lange „nyde“ sin svigerindes gods, men det gav ham intet overskud, tværtimod havde han, som ovenfor nævnt mere end nok at gøre med at forsøge at betale hendes gæld. Vistnok umiddelbart efter Margrete Ahlefeldts flugt forseglede landsdommeren på Fyn CLAUS BROCKENHUUS til Broholm og CHRISTEN LANGE til Klingstrup, Henrik Langes broder, de to jomfruer Ahlefeldts gods og løsøre på Rygaard. I 1635 ønskede Anna Ahlefeldt denne forsegling hævet, så hun kunne bruge sine ejendele, og de to mænd fik da ordre til at udlevere hendes del og registrere og forsegle hendes søsters. Det er forøvrigt ejendommeligt, at i dette kongebrev kaldes Margrete endnu for „jomfru“, mens hun senere kun anføres ved navn⁴³. Omtrent på dette tidspunkt må Anna Ahlefeldt være blevet trolovet med Henrik Lange, og da de skulle giftes – brylluppet fandt sted 18. januar 1635 – kom de i strid med hendes umyndige neveu Niels Kaas om hans arvedel, og Claus Brockenhuus og JØRGEN VIND til Gundestrup fik da ordre til foreløbig at taxere godset til sagen kunne få en endelig afgørelse⁴⁴. Efter brylluppet fik Henrik Lange og de øvrige arvinger lov til at „sætte efter Margrete Ahlefeldt, som har sig forset med lejemål med en ægtemand og rømt av landet“. De måtte anholde hende og tage hendes gods, der efter hendes død skulle gå til de rette arvinger⁴⁵.

I al fald foreløbig lykkedes det nu ikke for Henrik Lange at få fat på den bortløbne, og han fortsatte sin kamp med kreditorerne. Det hjalp kun lidt på hans økonomi, at han i 1639 fik en pige under Rygaard dømt til at betale sig 6 rdl. i lejemålsbøde⁴⁶, og så er det endda ikke sikkert, at han fik pengene, og kort efter blev han dømt til at betale 123 sldl. 3 mk. 10 sk., som Margrete Ahlefeldt siden 1633 havde skyldt en købmand i Odense. Han var død, men hans arvinger mødte med deres krav, og da Henrik Langes foged i retten påstod, at gælden var gjort uden hendes værges samtykke, henviste kreditorerne blot til, at hun dengang havde fået bevilling til at være sin egen væрге, så de fik tildømt pengene med rente og med ret til indførsel i godset⁴⁷. Åbenbart også for at hjælpe på sin økonomi gennemførte Henrik Lange med held mølletvang på Rygaard gods og fik i den anledning en række bønder, der havde brugt andre møller, dømt til

at betale erstatning⁴⁸, ligesom han fik andre bønder dømt for restancer⁴⁹. Han var nu også uheldig på anden måde, idet en tyv i 1640 tilstod på Rygaard at have stjålet 115 skæpper korn, foruden kalkuner, gæs, deller, et stykke gråværk og et lagen. Han havde blandt andet en søndag gemt sig oppe i tårnet på Rygaard og var gået ned i boligen for at stjæle, mens familien var i kirke.

Det stjalne var bl. a. solgt til forskellige av Henrik Langes bønder, og han rejste da også krav om erstatning hos dem, men lod senere sagen falde, for ganske vist havde de først tilstået hæleri, men senere erklærede de, at de var blevet „lokke og truet“, dog ikke av nogen av herremandens folk, til at tilstå. Da de ikke ville frem med, hvem der havde truet dem, ser sagen noget ulden ud, og da Henrik Lange havde fået tyven dømt til 15 år på Bremerholm, benådede han også ham, på godtfolks forbøn, mod at bønderne lovede at sende den dømte til Bremerholm, hvis Henrik Lange senere krævede det. En sådan ædelhed ser mærkelig ud, og man har vist lov at antage, at Henrik Lange faktisk *har* truet bønderne til at tilstå hæleriet, men senere er blevet klar over, at det ikke så godt ud, og måske også har været bange for, at bønderne i vrede skulle opsiges deres gårde, så godset kom til at stå øde⁵⁰. I andre sager, hvor han stævnedes restanter, faldt der ikke dom, så de er formentlig blevet forliget⁵¹, og en beskyldning mod nogle bønder for brændetyveri synes heller ikke at have kunnet opretholdes⁵², men på den anden side lod han sin foged værge en av hans bønder, der var blevet overfaldet⁵³.

Huller i tingbogsrækken gør det umuligt at følge Henrik Langes godsdrift i alle enkeltheder, men de ovennævnte sager er typiske og skulle være tilstrækkelige⁵⁴. En enkelt skal dog nævnes for at vise, hvor meget besvær han kunne have med sine bønder. I 1666 stævnedes han en bonde for at have forsømt sin hovpløjning og gærdesætning, og bondens indvendinger var ganske selvmodsigende: han var ikke tilsagt, Henrik Lange havde frapantet ham ploven, det var hans folk, som havde forsømt arbejdet, og endelig var det hele sket, efter at han havde opsagt og forladt gården. Hvis det sidste var rigtigt, havde han ikke behovet at fremkomme med de tre første undskyldninger⁵⁵. Det var nu ikke blot bønderne, der voldte ham vanskeligheder, for i 1663 fik han tingsvidne om, at da hans foged med to stævningsmænd i Odense overbragte Markvor Rodsteen til Lundsgaard en stævning, tog denne brevet, rev det i stykker og sagde: „Dermed er den gæld betalt“. Henrik Lange havde formentlig gerne klaret sin gæld på samme måde⁵⁶.

Imidlertid må Margrete Ahlefeldt være kommet hjem. Tidspunktet kendes ikke, men 6. april 1653 indgik Niels Kaas og Henrik Lange en overenskomst om Rygaard gods, som Henrik Lange skulle beholde mod at have Margrete Ahlefeldt hos sig hendes livstid, så da må hun have været på Rygaard⁵⁷. Formentlig har hun inden sin hjemkomst mistet det eller de børn, hun havde fået med Hans Kuhlmann, for der findes intet spor av dem efter hjemkomsten, og på Rygaard blev hun hurtigt ensom, for allerede i august 1655 døde søsteren Anna i Odense. Henrik Lange boede i al fald 1658 på Fyn, men efter at han senest 1665 havde giftet sig igen med HIPPOLITA VON HAHN, synes han at have boet på sin gård Fuglsig i Vendsyssel, hvor han døde 1671. Hvor Margrete Ahlefeldt opholdt sig, efter at Rygaard i 1669 var blevet solgt til Niels Banner, kan ikke ses, men formentlig i den bondegård i Langaa, hvor man møder hende i august 1672.

Ladefogeden optog d. 11. august noget kvæg, der uberettiget græssede i Rygaards løkker, og køerne tilhørte forskellige bønder og „velbyrdige fru Margrete von Ahlefeldt“. Bønderne og hendes pige Birgitte Persdatter gik imidlertid op på herregården og hentede deres kreaturer uden tilladelse. I den anledning rejste Peder Lerche sag mod bønderne, der undskyldte sig med at have handlet „av misforstand“ og slap for videre tiltale mod at give præsten i Langaa 3 mk. til de fattige og at betale tingsvidnet med andre 3 mk., men der oplyses intet om, hvorvidt Margrete Ahlefeldt eller hendes pige var med i dette forlig⁵⁸.

På hvilke betingelser, hun har boet i sin bondegård, kan ikke ses, men *hvis* hun har haft den i fæste, har hun i al fald i 1673 kunnet yde sin landgilde, for hun nævnes ikke blandt de mange restanter, som godset stævnedede dette år⁵⁹, men dels kan hun have haft gården kvit og frit, dels kan hun være død for dette tidspunkt. Sidste gang hun med sikkerhed kan konstateres er juleaften 1672, da hun har betalt skat av sine tjenestefolk: en karl, en dreng og tre tjenestekvinder⁶⁰. Det siges da om hende, at hun *boer* på en bondegård, så hun har vel næppe ejet den, selv om det formentlig er den gård, der i Niels Banners skøde 1669 kaldes Jomfruens gård. Det synes bitter ironi, når hun på sine gamle dage kaldtes jomfru eller frue, men de forholdsvis mange tjenestepiger tyder på, at hun dog ikke har været helt økonomisk reduceret, selv om hun endte sine dage på en bondegård under det herresæde, hun engang havde været medejer av. Tidspunktet for hendes død kendes ikke.

Noter.

¹ Bobé: Slægten Ahlefeldt. 1895-1912. II. s. 37 ff. og D. A. A. 1929 s. 111-12. - ² Brylluppet må være foregået tidligt på året 1608, da den ældste datter Vibeke angives at være født samme år. - ³ G. L. Wad: Mindeblade om Næsbyholm. 1885. s. 57. Otte Brahe kalder hende 1634 „min jomfru“. D. K. Indlæg t. registranten. 1634 21/12. - ⁴ Kanc. Brevb. 1613 29/6. Der må formentlig være tale om Lindholm i Herrested s. Gudme h. - ⁵ ibd. 1622 8/3. - ⁶ ibd. 1622 8/4. - ⁷ ibd. 1622 10/5. - ⁸ ibd. 1622 17/8. - ⁹ ibd. 1630 29/7. - ¹⁰ ibd. 1623 5/1. - ¹¹ ibd. 1623 17/3. - ¹² ibd. 1623 10/4. - ¹³ ibd. 1623 24/2. - ¹⁴ ibd. 1625 29/6. - ¹⁵ ibd. 1624 21/7. - ¹⁶ ibd. 1625 30/7. Muligvis det mageskifte, som kom i stand senere. ibd. 1634 27/1. - ¹⁷ ibd. 1626 26/5. - ¹⁸ ibd. 1627 1/5, 19 6, 1628 7/5. - ¹⁹ ibd. 1627 19/6, 1628 7/5. - ²⁰ ibd. 1629 11/3, 1632 5/4. - ²¹ ibd. 1630 29/7. - ²² ibd. 1632 23/4, 12/6. - ²³ ibd. 1632 5/4, 30/12, 1633 25/4, 1633 12/7. - ²⁴ ibd. 1633 1/4. - ²⁵ ibd. 1634 7/1, 1638 26/4. - ²⁶ ibd. 1635 10/2, 1636 30/10. Godsadministrationen vanskeliggjordes yderligere derved, at en utro ridefoged rømte, så der manglede regnskaber. D. K. Indk. Br. 1637 11/11. - ²⁷ D. K. Indlæg t. registranten 1634 21/12. - ²⁸ Sml. t. Fyens Hist. og Top. X. s. 277. - ²⁹ ibd. s. 308. - ³⁰ Kanc. Brevb. 1635 4/12, 20 12, 1638 1/1. D. K. Indlæg t. registranten. 1635 30/11, 1636 5/2. Ny klage fra de utilfredsstillte kreditorer ibd. 1640 4/1. - ³¹ Fynske Tegn. 5,310. 1645 13/3. - ³² ibd. 5,438. 1647 20/5. - ³³ ibd. 7,3b. 1648 13/7. Han kan ikke have opnået bevillingen, da den ikke findes i Kronens Skoder. - ³⁴ Navnet skrives forskelligt: Kuhlmann, Cuhlmann, Cullmand, Cüllman. - ³⁵ Nyborg skiftebog nævnte dag. - ³⁶ Gårdsretten 1562 9/5 kap. 16. - Kalundborg reces 1576 21/11 kap. 12. - ³⁷ Nyborg tgb. 1635 14/9. - ³⁸ D. K. Indlæg t. registranten 1634 21/12. - ³⁹ Tingsvidne 1636 1/3. Bilag 4 til registreringen. - ⁴⁰ Det lader sig næppe gøre med blot nogenlunde sikkerhed at identificere mere end nogle få av bøgerne, og nedenstående må tages med forbehold; det kan således ikke avgøres, og er vel også uden betydning, hvilke udgaver av Luthers værker, der er tale om. 1. Formentlig Jyske lov, udgaven fra 1590. 2. Muligvis Jon Turson: En trostelig undervisning . . . 1558 der er en bearbejdelse av en bog av Johan Spangenberg. (Kh Sml. 6. R. VI. s. 200). Det kan også være P. Tidemands oversættelse av Spangenberg's postil. 1560. 3. Formentlig en samling av kgl. forordninger. 5. Niels Heldvads formularbog kom i flere udgaver. 6. De her tilgængelige håndbøger kender ingen forfatter med dette navn. 7. Formentlig Adam Heinrich Petri: Descriptionem rerum a morte Caroli V gestarum. Basel 1593. Fol. 9. Paul v. Eitzen (1522-98) Deutsche Postilla. Slesvig. 1590. 10. Det kan ikke avgøres, hvilke av Andreas Musculus (1514-81) mange opbyggelsesskrifter, det drejer sig om. 11. Egidius Albertinus (død 1620) Guevara goldne Sendschreiben. München. 1625. 12. Formentlig Joachim Schroeder fra Rostock (1603-77), men uvist hvilken av hans bøger. 13. Muligvis Michael Bock: Würtz-Gärtlein vor die krancken Seelen. Hagenau. 1590. 17. Nogen tysk forfatter med dette navn har ikke kunnet findes, og der er muligvis tale om en pjece om et eller andet „under“. - ⁴¹ Registreringen ligger som bilag til byfogedregnskabet 1635/36. - ⁴² Bilag til registreringen. Dom av Nyborg byting 1635 14/9. Tingbogen begynder først 1638, og indtil 1645 findes heri intet om Hans Kuhlmann eller hans familie. - ⁴³ Kanc. Brevb. 1634 24/5. - ⁴⁴ ibd. 1634 22/12 og 1637 17/11. D. K. Indlæg til registranten 1634 21/12. - ⁴⁵ Kanc. Brevb. 1635 16/2. - ⁴⁶ Gudme h. tgb. 1639 4/7. ⁴⁷ ibd. 1639 10/10. - ⁴⁸ ibd. 1639 28/11, 12/12, 1640 23/1, 6/2. - ⁴⁹ ibd. 1640 26/3, 9/4, 5/11. - ⁵⁰ ibd. 1640 8/10, 15/10, 22/10, 5/11. - ⁵¹ ibd. 1640 19/11, 3 12. - ⁵² ibd. 1649 14/6, 4, 10. - ⁵³ ibd. 1649 23/8, 13/9, 27/9. -

⁵⁴ Sager vedrørende Rygaards godsdrift findes i tingbogen 1663 5/2, 26 2, 5 3, 21/5, 26/6, 8/10, 1665 26/1, 3/8, 30/11, 1666 15/3, 29/3, 26/4, 10/5, 25/5, 31 5, 7/6, 14/6, 28/6, 12/7, 19/7, 31/8, 6/9. — ⁵⁵ ibd. 1666 10/5. — ⁵⁶ ibd. 1663 19/2. — ⁵⁷ Saml. t. Fyens Hist. og Top. X. s. 308. — ⁵⁸ Gudme h. tgb. 1672 22/8. — ⁵⁹ ibd. 1673 12/6, 26/6. — ⁶⁰ Nyborg amt. Tjenestefolkeskat 1672. Langaa. Hun findes ikke i skæppeskatten 1666 eller andre ejendomsskatter indtil 1676 og ikke i kobberskatten 1670–74 eller krigsstyret 1676–77.